



RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

Ainars Feldmanis

POLICIJAS FUNKCIJAS NOZIEDZĪBAS NOVĒRŠANAS UN APKAROŠANAS KONTEKSTĀ

Promocijas darba kopsavilkums
tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai

Specialitāte – juridiskā zinātne

Apakšnozare – krimināltiesības

Rīga, 2016

Promocijas darbs izstrādāts: Rīgas Stradiņa universitātē

Darba zinātniskais vadītājs:

Dr. iur. profesors **Andrejs Vilks**,
Rīgas Stradiņa universitāte, Latvija

Darba zinātniskais konsultants:

Dr. iur. asociētais profesors **Zenons Indrikovs**,
Daugavpils Universitāte, Latvija

Oficiālie recenzenti:

Dr. iur. asociētais profesors **Jānis Teivāns-Treinovskis**,
Daugavpils Universitāte, Latvija

Dr. iur. asociētā profesore **Marina Sumbarova**,
Baltijas Starptautiskā akadēmija, Latvija

Dr. iur. **Anatolijs Kriviņš**,
Daugavpils pilsētas dome, Latvija

Promocijas darba aizstāvēšana notiks 2016. gada 23. februārī plkst. 15.00
Rīgas Stradiņa universitātes Juridiskās zinātnes promocijas padomes atklātā
sēdē Rīgā, Dzirciema ielā 16, Hipokrāta auditorijā.

Ar promocijas darbu var iepazīties RSU bibliotēkā un RSU mājas lapā:
www.rsu.lv

Promocijas padomes sekretāre:

Dr. iur. profesore **Sandra Kaija**

SATURS

1. Darba vispārējs raksturojums.....	4
1.1. Tēmas aktualitāte	4
1.2. Zinātniskā novitāte un teorētiskais nozīmīgums	7
1.3. Pētījuma jautājumi	8
1.4. Pētījuma mērķis un uzdevumi	8
1.5. Pētījuma objekts un priekšmets.....	9
1.6. Pētījumā izmantotās metodes	9
1.7. Rezultātu aprobācija un publikācijas.....	10
2. Galvenie pētījuma rezultāti	13
2.1. Policijas un noziedzības mijiedarbība sabiedrības un valsts evolūcijas gaitā.....	13
2.2. Cīņa ar noziedzību: būtība, mūsdienu tendences un attīstības perspektīvas.....	15
2.3. Policijas funkcijas un to saturs	17
Nobeigums.....	20
Secinājumi	22
Priekšlikumi.....	27
Izmantotā literatūra un avoti	29

1. DARBA VISPĀRĒJS RAKSTUROJUMS

1.1. Tēmas aktualitāte

Promocijas darba tēma ir “Policijas funkcijas noziedzības novēršanas un apkarošanas kontekstā”. Tēmas aktualitāti ir grūti pārvērtēt. Neviens sabiedrība nevar normāli funkcionēt, ja noteiktā robežās netiek ierobežota un kontrolēta noziedzība. Policija jebkurā valstī ir nozīmīgākā noziedzības apkarošanas institūcija.

Tradicionāli demokrātiskās valstis ir atzinušas, ka mūsdienās policija viena pati bez sabiedrības iesaistīšanas nespēj sekmīgi apkarot noziedzību. Diemžēl sabiedrisko procesu attīstība Latvijā norāda uz policijas zināmu izolāciju. Turklāt pēdējā laikā publiskajā telpā arvien biežāk tiek apšaubīta atsevišķu policijas struktūru sekmes, risinot tām noteiktos uzdevumus.¹ Arī politiskās plānošanas dokumentos² ir identificētas nopietnas problēmas, kuru dēļ policija nespēj pilnībā nodrošināt tai noteikto funkciju izpildi, tajā skaitā arī noziedzības apkarošanas jomā.

Neatkarīgi no minēto problēmu cēloņiem un iemesliem, autors vēlas akcentēt, ka tiem ir komplekss raksturs. Pētnieciski nozīmīga var būt tikai sistēmiska pieeja problēmu risināšanai kopumā. Policijas attīstība un praktiskā darbība ir tikai viens no valsts kriminālpolitiskās sistēmas elementiem.

Lai objektīvi vērtētu policijas darbību cīņā ar noziedzību, vispirms ir jābūt izpratnei par policijas funkciju saturu. Šo funkciju zinātniskās izpētes līmenis nav augsts, un tā nav sistēmiska. Piemēram, policijas attīstības

¹ Ceļu policija nespēj tikt galā ar agresīvajiem braucējiem. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/celu-policija-nespej-tikt-gala-ar-agresivajiem-braucejiem-vesta-raidijums.d?id=46014503#ixzz3fJvE6nFM> [aplūkots 21.06.2015.]

² Valsts policijas attīstības koncepcijas projekts, izskatīts Ministru kabineta komitejas sēdē 2014. gada 25. augustā (prot. Nr. 28 1.§). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40310861&mode=mkk&date=2014-08-25>, [aplūkots 04.07.2015.]

konceptijā pamatoti ir konstatēts, ka resursu nepietiekamības dēļ policijas darbs cīņā ar noziedzību neatbilst mūsdienu demokrātiskas valsts standartiem, taču šie standarti tikai daļēji atspoguļo policijas funkcionālās darbības metodoloģisko pamatu. Arī pētījums par policijas darba kvalitāti cietušā vērtējumā³ lielā mērā ir policijas kā institūcijas pašnovērtējums.

Funkcijas jēdziens ir viena no sarežģītākajām tiesību zinātnes abstrakcijām, un tās izpratni parasti veido aprakstot svarīgākās valsts un tiesību funkcijas. Atbilstoši dažādu tiesībsargājošo institūciju darbības specifikai, funkcijas ir ļoti daudzveidīgas.⁴ Konkrēto policijas funkciju satura izziņu objektīvi sarežģī Latvijas tiesiskās sistēmas transformācija pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas, kas pašos pamatos mainīja arī policijas darbību. Ideālā šīs darbības saturam būtu jāatbilst tiesiskajam regulējumam. Taču ir jāatzīmē, ka tiesiskais regulējums un tā pārstrāde ir vērtējama neviennozīmīgi.⁵ Latvijā joprojām ir spēkā pārejas laika sākuma periodam domātais likums “Par policiju”, policijas darbinieka profesijas standarts normatīvajos aktos nav definēts. Līdz ar to nav arī konkretizētas prasības profesionālajai sagatavotībai. Tajā pašā laikā Latvijai ir saistoši starptautiskie normatīvie akti, Latvijas Krimināllikumā iestrādāti tiem atbilstoši standarti noziedzības apkarošanas un īpaši cilvēktiesību garantēšanas jomā.

Minētais norāda uz to, ka policijas funkcijas cīņā ar noziedzību būtu jāizzina no pašiem pamatiem – policijas lomas vispārējās ģenēzes konkrētās sabiedrības un valsts evolūcijas ietvaros. Līdz ar to deduktīvā ceļā ir iespējams atklāt Latvijas policejiskās doktrīnas attīstības tendences, konkretizēt un salīdzināt politiski deklarēto un faktiski realizēto pieeju noziedzības

³ Policijas darba kvalitāte – cietušā vērtējumā. Rīga: Valsts policija, 2013.

⁴ Теория государства и права. Любашиц В. Я., Смоленский М. Б., Шепелев В. И., Ростов н/Д: Феникс, 2002, стр. 131.

⁵ Levits E. Priekšvārds Inetas Ziemeles rakstu krājumam “Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte.” Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.

apkaršanā. Ņemot vērā transformācijas procesu radītās izmaiņas sabiedriskajā apziņā, līdzīgi ir jāpēta arī noziedzības sociālie un sociāli psiholoģiskie aspekti.

Metodoloģiskā līmenī policijas funkcijas noziedzības novēršanas un apkarošanas jomā integrē attiecīgus valsts un tiesību funkciju elementus, metodiskā līmenī to saturu atspoguļo normatīvie priekšraksti, kas modelē noteiktas policijas darbības.⁶ Tādējādi tiek konkretizēta policijas pamatmisija “kalpot un aizsargāt”, un praksē realizēta valsts kriminālā politika.

Nepieciešamību veikt policijas funkciju izpēti tieši šādā aspektā aktualizē viens no Latvijas kriminālpolitikas nopietnākajiem izaicinājumiem – pārorientāciju no padomju milicijas modeļa uz demokrātisku policiju. Šādi sistēmiski pētījumi Latvijā līdz šim nav veikti.

Atbilstoši minētajam, nolūkā konstatēt policijas funkciju satura izmaiņas cīņā ar noziedzību, ir jāveic izvērstas teorētisks pētījums, kas pēc iespējas plašāk aptvertu gan policijas doktrīnas attīstības problēmas, gan noziedzības problemātikas kriminālpolitiskos un sociālos aspektus.

Promocijas darba ietvaros iegūtie secinājumi par noziedzības problemātikas politiskajiem, tiesiskajiem un sociālajiem aspektiem ir pietiekošs pamats teorijas un prakses mijiedarbības analīzei. Minētais ļauj konkretizēt attiecīgo policijas funkciju realizācijas saturu, un konstatēt policijas darbības atbilstību vai neatbilstību tās uzdevumiem.

Ņemot vērā aktualizētos jautājumus, šajā pētījumā ir izmantoti valsts un tiesību teorijas, kriminoloģijas, krimināltiesību, cilvēktiesību, tiesību sociologu zinātniskais ieguldījums gan vispārteorētisku, gan specifisku problēmu izpētē.

⁶ Plašāk sk.: Maļcevs A. Pārdomas par dažiem V.Jakubaņeca tiesību teorijas mācības metodoloģiskiem aspektiem. Profesors Voldis Jakubaņecs Latvijas Policijas akadēmijā piecpadsmit gados. Rīga: Petrovskis un Ko, 2006., 13.–14. lpp.

1.2. Zinātniskā novitāte un teorētiskais nozīmīgums

Promocijas darba zinātniskā novitāte izpaužas gan pašā pētāmās problēmas uzstādījumā, gan pieejā tās risināšanā.

Darbā izvirzītā problēma ir orientēta uz policijas funkciju teorētiskā pamatojuma un praktiskā satura precizēšanu noziedzības novēršanas jomā.

Tradicionāli valsts cenšas pielāgoties noziedzības izmaiņām, pievēršoties konkrētajā situācijā aktuālam noziedzības problemātikas aspektam, tādējādi korigējot arī policijas mērķus un uzdevumus. Šajā darbā piedāvātais problēmas formulējums prasa kvantitatīvi un kvalitatīvi jaunu pieeju – policijas lomas ģenēzes izpēti valsts kriminālās politikas kā funkcionālas sistēmas ietvaros.

Šāda pieeja pirmkārt, sistēmiski sasaista noziedzības apkarošanas politiskos, tiesiskos un sociālos pamatus ar šīs darbības rezultātu – noziedzības kontroli noteiktās robežās.

Otrkārt, minētās sistēmas sakaru un attiecību apzināšana un analīze ļauj objektīvi konstatēt policijas funkciju izmaiņas atbilstoši kriminālpolitikas, sabiedrisko procesu un noziedzības attīstības tendencēm, atklāt jaunus šo funkciju raksturlielumus, konstatēt funkciju faktiskās realizācijas pakāpi, kā arī identificēt problēmas un to cēloņus.

Tādējādi pētījuma zinātniskā novitāte izpaužas valsts kriminālās politikas un policijas darbības transformācijas metodoloģisko un doktrināro aspektu aktualizēšanā un izpētē.

Darba novitāte ir arī policijas funkciju reālā satura – policijas darbā izmantojamo tiesisko līdzekļu un praktiskās darbības metožu – atklāšana.

Promocijas darbā izdarītie secinājumi ir nozīmīgi gan teorētiskā, gan praktiskā līmenī. Policijas darbības metodoloģisko pamatu izpēte ir ieguldījums policijas doktrīnas attīstībā un tiesiskās reglamentācijas pilnveidošanā. Policijas darbā izmantoto metožu izklāsts var tikt izmantots policijas darbības

organizācijas plānošanā un policijas darbības optimizēšanā. Šādā kontekstā novitāte ir teorijas un prakses mijiedarbības svarīgāko likumsakarību zinātniska izpēte, un uz šīs izpētes rezultātiem balstīti praktiski ierosinājumi.

1.3. Pētījuma jautājumi

1. Galvenais policijas darbības vērtēšanas kritērijs ir tās funkciju izpilde. Policijas pamatfunkcija “kalpot un aizsargāt” vispirms imanenti ietver cīņu ar noziedzību.
2. Cīņa ar noziedzību praktiski metodiskajā līmenī transformējas krimināltiesiskajā funkcijā. Šīs funkcijas reālo saturu nosaka katras konkrētās sabiedrības attīstības īpatnības.
3. Latvijas valsts un tiesiskās sistēmas transformācijas kontekstā priekšnoteikums policijas krimināltiesiskās funkcijas satura noskaidrošanai ir policijas lomas attīstības analīze kriminālpolitiskajā, tiesiskajā un sociālajā aspektā.

1.4. Pētījuma mērķis un uzdevumi

Mērķis: izpētīt, kādas Latvijas tiesiskās sistēmas transformācijas likumsakarības noteica policijas funkciju satura izmaiņas noziedzības apkarošanā un novēršanā, un apzināt policijas attīstības perspektīvas atbilstoši šīm izmaiņām.

Uzdevumi:

1. Padziļināti izpētīt policijas un noziedzības mijiedarbības politiskos un tiesiskos aspektus sabiedrības un valsts evolūcijas gaitā.
2. Izpētīt kā sociālo funkcionālo attiecību izmaiņas iespaido noziedzību un tās apkarošanu transformācijas sabiedrībās.

3. Apzināt un analizēt mūsdienu noziedzības apkarošanas tendences un to izmantošanas iespējas Latvijas policijas cīņā ar noziedzību.
4. Apzināt policijas funkciju saturu noziedzības apkarošanā un novēršanā, un konstatēt to realizācijas pakāpi Latvijā.
5. Identificēt Latvijas policijas problēmas noziedzības novēršanā un apkarošanā un iezīmēt turpmākās attīstības perspektīvas.

1.5. Pētījuma objekts un priekšmets

Pētījuma objekts – policijas funkciju metodoloģiskais pamats un struktūra, policijas funkcionālās darbības saturs noziedzības novēršanas un apkarošanas jomā.

Pētījuma priekšmets ir kriminālās politikas plānošanas dokumenti un tiesību avoti – tiesību normatīvie akti, tiesību principi, tiesību doktrīna, tiesību prakse, kas atspoguļo, nosaka un reglamentē policijas lomu noziedzības novēršanā un apkarošanā pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas.

1.6. Pētījumā izmantotās metodes

Promocijas darba tēmas abstrakcijas pakāpe un aplūkojamo jautājumu loks noteica nepieciešamību izvēlēties pētījuma orientāciju no vispārējā uz konkrēto. Šāda domāšanas forma ir dedukcija, kura tiesību zinātnē tradicionāli tiek pielietota kopā ar indukciju (izziņas forma, abstrahējoties no konkrētā uz vispārīgo). Deduktīvās izziņas process ietver četras pamatstadijas: 1) vispārīgais mērķis, 2) tā realizācijas plāni un programmas, 3) pati darbība, 4) darbības rezultāts. Policijas funkciju satura analīze teorijas un prakses mijiedarbībā var būt pētnieciski nozīmīga tikai tad, ja tā ietver noturīgu saikni ar sabiedrisko procesu mērķorientāciju, īpaši tad, ja tā tiek kardināli mainīta. Šādā izpratnē izmantota deduktīvā pieeja nodrošina minēto saikni. Savukārt

indukcijas metode nodrošina iespēju vērtēt konkrētu risinājumu iekļaušanos kopējā rīcības plānā.

Atbilstoši minētajai orientācijai par darba pamatmetodi tika izvēlēta sistēmiskā pieeja. Minēto metožu pielietošana ir būtisks priekšnoteikums policijas funkciju teorētiskā satura izpratnei. Sistēmiskā pieeja ir izmantota, lai izziņātu svarīgākās ar pētāmo problemātiku saistītās kategorijas – policijas funkcijas, noziedzība, transformācijas sabiedrība, policijas sociālā misija, policijas darbības metodes, policijas doktrīna, policijas modeļi, sabiedrības sociālā struktūra, uz sabiedrību vērsts policijas darbs, problēmorientēts policijas darbs, vispārējā un speciālā prevencija⁷ u. c. Pielietojot sistēmisko pieeju bija iespējams atklāt šo kategoriju saturu, struktūru, kā arī savstarpējos sakarus un attiecības.

Minēto kategoriju detalizētai izziņai tika pielietotas tādas vispārzinātniskās izziņas metodes kā analīze un sintēze, vēsturiskā un loģiskā metode, abstrahēšana, salīdzināšana, ekstrapolācija un citas metodes. Šīs metodes tiek izmantotas arī prakses pētīšanai, kā arī pētījuma gaitā iegūto teorētisko atziņu attiecināšanai uz praksi. Tā kā darba praktiskajā sadaļā aplūkoti jautājumi par policijas funkcijām noziedzības apkarošanā un novēršanā, darbā kā speciālā metode tika izmantota policijas darbību reglamentējošo normatīvo aktu analīzes metode.

1.7. Rezultātu aprobācija un publikācija

Ar promocijas darba izstrādi saistītās publikācijas:

– Daži policijas attīstības problēmjaudājumi Latvijas tiesību sistēmas transformācijas kontekstā. *Juridiskās zinātnes aktuālās problēmas*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2012, 118.–134. lpp.

⁷ Vilks A. Krimināltiesiskā politika: diskursa analīze un attīstības perspektīvas. Rīga: “Drukātava”, 2013., 205.–206. Lpp.

– Policijas administratīvās darbības saturs. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2010., Nr. 4 (53), 42.–46. lpp.

– Policijas administratīvās darbības saturs. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2010., Nr. 1 (50), 54.–62. lpp.

– Policijas administratīvās darbības jēdziens. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2009., Nr. 3/4 (48/49), 68.–76. lpp.

– Kārtības policijas darbības reglamentācija juridisko doktrīnu kontekstā. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2000., Nr. 3/4 (48/49), 68.–76. lpp.

– Policijas modeļu daudzveidības vispārīgie pamati. *Administratīvā un Kriminālā Justīcija*, 2013., Nr. 1(62), 42.–50. lpp.

Promocijas darba izstrādes ietvaros veiktie pētījumi ir prezentēti sekojošās zinātniskajās konferencēs:

– Latvijas Universitātes Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu 1. zinātniski praktiskā konference (2010. gada 11. jūnijs). Referāts “Daži policijas attīstības problēmjaudājumi Latvijas tiesību sistēmas transformācijas kontekstā”.

– Latvijas Universitātes Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu 2. zinātniski praktiskā konference (2011. gada 17. jūnijs). Referāts “Tiesisko attiecību īpatnības policijas darbības jomā”.

– Latvijas Universitātes Juridiskās zinātnes doktorantu un zinātniskā grāda pretendentu 3. zinātniski praktiskā konference (2012. gada 16. aprīlis). Referāts “Policijas darbības tiesiskie un sociālie pamati”.

– Starptautiskā zinātniskā konference “Tiesību aktu kvalitāte un tās nozīme mūsdienu tiesiskajā telpā”. (Latvijas Universitāte, 2012. gada 3.–5. oktobris). Stenda referāts “Likuma “Par policiju” kvalitāte konstitucionalitātes aspektā”.

– Starptautiskā zinātniskā konference “Inovatīvās jurisprudences aktuālās problēmas”. (Rīgas Stradiņa universitāte, 2013. gada 25. aprīlis).

Referāts “Policijas doktrīnas attīstības īpatnības Latvijā pēc neatkarības atjaunošanas”;

– Starptautiska zinātniski praktiskā konference “Tiesiskā politika sabiedrības attīstībai” (Rīgas Stradiņa universitāte, 2014. gada 23. aprīlis).

Referāts “Policijas funkcijas un to saturs mūsdienu sabiedrībā”.

2. GALVENIE PĒTĪJUMA REZULTĀTI

2.1. Policijas un noziedzības mijiedarbība sabiedrības un valsts evolūcijas gaitā

Pirmajā nodaļā tika pētīta policijas lomas ģenēze cīņā ar noziedzību, par atskaites punktu izmantojot policijas līdzdalību valsts varas realizācijā. Pāreja no totalitāras uz demokrātisku valsts iekārtu pašos pamatos mainīja policijas lomu. Tas noteica nepieciešamību paplašināti pētīt policijas lomas attīstību vēsturiski politiskajā un tiesiskajā aspektā. Šo aspektu sistēmiska analīze pakāpeniski iezīmēja policijas funkciju teorētiskos pamatus atbilstoši demokrātijas idejai kā ideālajam mērķim. Taču būtiskākais ir tas, ka šāda pieeja ļāva objektīvi konstatēt Latvijas policijas doktrīnas attīstības īpatnības, problēmas un atbilstību minētajam mērķim.

Valstij ir vispārējs pienākums apkarot noziedzību. Šajā jomā policija, realizējot valsts varas pilnvaras, pilda administratīvi policejisko un jurisdiktīvi sodošo funkciju.⁸

Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas bija nepieciešamas kardinālas izmaiņas noziedzības apkarošanas jomā un tas neizbēgami radīja pretrunu starp teoriju un praksi.⁹ Minēto pretrunu novēršanā netika pilnvērtīgi izmantotas tiesību iespējas, un politiskā griba tiesiskuma nostiprināšanai bija nepietiekoša. Nekonsekventas kriminālās politikas rezultātā tiesiskuma nostiprināšanas vietā noziedzības novēršana un apkarošana faktiski tika turpināta ar iepriekšējās – padomju – sistēmas metodēm, tādējādi ilgtermiņā radot pretrunu starp policijas darbībām un sabiedrības prasībām.

⁸ Dišlers, K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A.Gulbis, 1930, 32.–37. lpp.

⁹ Levits E. Pārveidojot PSRS tiesiskās sistēmas mantojumu. Likums un Tiesības, Nr. 6, 2002., 166. lpp.

Latvijā joprojām ir spēkā pārejas periodam domātais likums “Par policiju”,¹⁰ kurš pēc būtības atspoguļo iepriekšējo (padomju) noziedzības apkarošanas modeli. Speciālo likumu (Krimināllikuma¹¹, Kriminālprocesa likuma¹²) pielāgošana demokrātiskas sabiedrības prasībām aizkavējās, un līdz ar to ilgstoši pastāvēja situācija, kad normatīvai regulējums bija neatbilstošs regulējamajām krimināltiesiskajām attiecībām. Prasības policijas darbinieku profesionālajai sagatavotībai¹³, policijas darbinieku atalgojums un materiāli tehniskais nodrošinājums¹⁴ joprojām neatbilst valsts deklarētajiem krimināl-politiskajiem mērķiem.

Noziedzības novēršanas efektivitāte demokrātiskā iekārtā ir atkarīga no policijas sadarbības ar sabiedrību.¹⁵ Kaut arī šādu sadarbību paredz Latvijai saistošie starptautiskie tiesību akti,¹⁶ tā daļēji ir iestrādāta pēdējo gadu politiskās plānošanas dokumentos,¹⁷ bet normatīvajos aktos nav iestrādāta. Sadarbības kontekstā policijas pārorientāciju uz demokrātisku darbības modeli un efektīvas noziedzības novēršanas sistēmas izveidi būtiski kavēja konsekventa sabiedrības uzticības samazināšanās valsts varai kopš neatkarības atjaunošanas.

¹⁰ Likums “Par policiju”. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957>

¹¹ Krimināllikums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>

¹² Kriminālprocesa likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820>

¹³ Indrikovs Z. Policijas darbiniekiem nepieciešamās profesionālās izglītības minimālās prasības: Nacionālie likumdošanas akti un Eiropas Savienības valstu prakse. Grām.: Policijas augstākās izglītības vadības problēmas: starptautiskā zinātniski praktiskā konference. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2007., 32. Lpp.

¹⁴ Iekšlietu ministrijas konferences materiāli pieejams:

http://www.iem.gov.lv/lat/nozare/valsts_polijas_attistibas_koncepcija/
[aplūkots 16.10.2014.]

¹⁵ Bērziņa-Rukere I., Avota I., Grūbis N., Tošovskis M. Uz sabiedrību vērsts policijas darbs Latvijā 209.–2012. Rīga: Valsts policija, 2012., 9. lpp.

¹⁶ Eiropas policijas ētikas kodekss. Pieņemts ES Ministru komitejā 2001. gada 19. septembrī. Pieejams:

<http://openpolice.ru/docs/evropejskij-kodeks-policejskoj-etiki/> [aplūkots 21.03.2015.]

¹⁷ Valsts policijas attīstības koncepcija, pieejams:

http://www.iem.gov.lv/lat/nozare/valsts_polijas_attistibas_koncepcija

Pēc neatkarības atjaunošanas iepriekšējās totālās kontroles sistēmas vietā bija jāveido cita – tāda, kuras pamatā ir sabiedrības un policijas savstarpējā uzticība un sadarbība. Šādas sistēmas izveide ir saistīta ar teorijas un prakses pretrunu novēršanu, taču to joprojām kavē nekonsekventa kriminālā politika un tiesiskais nihilisms.¹⁸ Šī problēma metodoloģiskā un metodiskā līmenī izpaužas tādējādi, ka policijas preventīvajai darbībai ārpus kriminālās tiesvedības nav sistēmiska normatīvā regulējuma.

2.2. Cīņa ar noziedzību: būtība, mūsdienu tendences un attīstības perspektīvas

Otrajā nodaļā tika pētīta noziedzības un tās apkarošanas problemātikas dinamika transformācijas procesu kontekstā. Noziedzības novēršanas veidu pielāgošana pašas noziedzības izmaiņām ir obligāts priekšnoteikums policijas funkciju teorētisko pamatu turpmākai analīzei un šo funkciju reālā satura noskaidrošanai. Pieeja noziedzībai kā sociālam fenomenam¹⁹ noteica nepieciešamību padziļināti pētīt noziedzības problemātikas sociālo aspektu, īpaši sociālo funkcionālo attiecību izmaiņas transformācijas procesu iespaidā. Sabiedrības transformācijas procesu sociālā aspekta savietošana ar iepriekšējā nodaļā aizsāktu policijas doktrīnas izpēti ļāva kvalitatīvi jaunā līmenī izmantot mūsdienu demokrātisko valstu pieredzi un jaunākās tendences noziedzības novēršanā un apkarošanā.

Sociālās regulācijas aspektā cīņa ar noziedzību ietver divus pamatvirzienus – pretrunu saskaņošanu noziedzības novēršanas formā, kur būtiska loma ir pašregulācijai, un taisnīguma atjaunošanu noziedzības

¹⁸ Osipova S., Roze I. Tiesiskā nihilisma saknes Latvijā. Drošība un tiesiskums Latvijā. Rakstu krājums. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2007., 55. lpp.

¹⁹ Работа полиции. Пособие по оценке систем уголовного правосудия. ООН, Нью-Йорк, 2010., стр. 2.–4.

apkarošanas formā, kas atspoguļo valsts reakciju uz noziedzīgiem nodarījumiem.

Būtisks faktors, kas nosaka policijas darbības organizāciju cīņā ar noziedzību ir sabiedrības integrācijas pakāpe.²⁰ Šī problēmas risinājums ir komplicēts un neviennozīmīgs arī demokrātiskās sabiedrībās. Pārejas sabiedrībās, kuras ir izvēlējušās demokrātisku attīstības ceļu, tā aktualizē noziedzības sociālo aspektu, izvirzot to par vienu no svarīgākajiem kriminālās politikas elementiem.

Noziedzības novēršanas kontekstā policijas un iedzīvotāju savstarpējās attiecības lielā mērā determinē sabiedrības sociālā struktūra un tiesiskās apziņas stāvoklis. Latvijā policijas un sabiedrības attiecību ģenēzi pārejas periodā iespaidoja tādi faktori kā eskapisms, oligarhija, korupcija, sabiedrības noslāņošanās, sadrumstalotība, atsevišķu sociālo grupu izolēšanās, dezintegrācija, opozicionisms.²¹ Šīs tendences pašas par sevi ir noziedzību veicinoši faktori, un to radīto stereotipu dominēšana sabiedrības tiesiskajā apziņā principā izslēdz sabiedrības un policijas partnerību atbilstoši mūsdienu demokrātiskas valsts prasībām.

Demokrātisko valstu pieredze apliecina, ka efektīva policijas darba stratēģija ietver tradicionālo „standarta” policijas darba modeli, kas papildināts ar problēmorientētu policijas darbu uz sabiedrību vērsta policijas darba ietvaros.²² Viens no faktoriem, kas negatīvi iespaidoja minētās stratēģijas ieviešanu Latvijas policijas darbībā, bija nepieciešamība pārejas perioda sākumā nodrošināt tās darbības nepārtrauktību. Tas radīja situāciju, kurā policija bez attiecīgām organizatoriskām un kvalitatīvām izmaiņām tās struktūrā bija spiesta pielāgoties jaunām, sākotnēji neskaidrām un precīzi

²⁰ Szabo D. Science et Crime.

<http://www.isbns.co.je/search/?sa=4&isbn=Science+et+crime+Denis+Szabo>

²¹ Kristapsone S. Noziedzība Latvijā. Rīga, RaKa 2003., 115.–116. lpp.

²² Klarks R., Eks Dž. Noziedzības analīze 60 šajos. Rīga: Valsts policija, 2011., 17. lpp.

nedefinētām funkcijām. Vēlāk šīs stratēģijas ieviešanu aizkavēja politiskās gribas trūkums.

Pašreizējos apstākļos spēkā esošo likumu “Par policiju” ir nepieciešams pilnveidot divos aspektos. Pirmkārt, metodoloģiskajā līmenī jāpaplašina policijas definīcija un policijas darbības principu uzskaitījums atbilstoši mūsdienu demokrātiskas sabiedrības prasībām. Otrkārt, metodiskajā līmenī policijas darbība jāstrukturē atbilstoši tās reālajai lomai likumpārkāpumu novēršanas un apkarošanas jomā, iestrādājot likumā saikni ar katram no šiem darbības virzieniem atbilstošu nepārtrauktu un noslēgtu tiesību normu ķēdi.

Tas nodrošina pakāpenisku un sistemātisku pāreju uz demokrātisku policijas modeli, ņemot vērā to, ka pašreizējā situācijā krasas izmaiņas nav iespējamās resursu trūkuma dēļ, un arī sekas būtu grūti prognozējamās. Līdz ar to šāds risinājums ir nepieciešams un reizē arī pietiekams, jo neprasa nekavējošu jauna speciālā likuma izstrādi.

2.3. Policijas funkcijas un to saturs

Trešajā nodaļā tika pētīts policijas funkciju saturs noziedzības novēršanā. Balstoties uz iepriekšējās nodaļās izdarītajiem secinājumiem par policijas funkciju metodoloģiskajiem pamatiem, noziedzības problēmas sociālo būtību un mūsdienu noziedzības apkarošanas tendencēm, šajā nodaļā policijas funkcijas noziedzības novēršanā tika analizētas tiesisko līdzekļu un tiesiskās regulēšanas metožu līmenī.

Atbilstoši Eiropas policijas ētikas kodeksā²³ noteiktajam policiju veido institūcijas, kuru galvenais mērķis ir tiesībsargājošā funkcija un kārtības uzturēšana pilsoniskā sabiedrībā. Tiesībsargājošā funkcija ir viena no

²³ Eiropas policijas ētikas kodekss. Pieņemts ES Ministru komitejā 2001. gada 19. septembrī. Pieejams:

<http://openpolice.ru/docs/evropejskij-kodeks-policejskoj-etiki/> [aplūkots 21.03.2014.]

svarīgākajām valsts funkcijām, tās pamatā ir nepieciešamība aizsargāt indivīdu un sabiedrības normālai funkcionēšanai vitāli svarīgas intereses. Šo interešu aizsargāšanā policijai ir noteicoša loma, tā ir tiesīga izmantot pret likumpārkāpēju daudzveidīgus tiesiskos līdzekļus un šo līdzekļu piemērošanai ir jābūt likumīgai un pamatotai. Mūsdienu demokrātiskās valstīs sabiedriskās kārtības un drošības sargāšanas funkcijas realizācija nav iedomājama bez policijas un sabiedrības savstarpējās sadarbības un palīdzības.²⁴ Šādas sadarbības un palīdzības nepieciešamība un saturs primāri izriet no tiesiskās valsts koncepcijas. Latvijā joprojām nav tiesiskā regulējuma un resursu uz sabiedrību vērsta policijas darba ieviešanai un sabiedrības iesaistīšanai noziedzības novēršanā.

Policijas darbības kvintesence cīņā ar noziedzību ir krimināltiesiskā funkcija. Šīs funkcijas praktisko realizāciju atspoguļo piespiešanas un veicināšanas (stimulēšanas) metožu mijiedarbība tai pakārtotu funkciju – brīdinošās un atjaunojošās funkcijas – nodrošināšanā. Policijai šajos procesos ir būtiska loma, jo tā absolūtajā vairumā gadījumu ne vien konstatē un fiksē krimināltiesisko attiecību rašanās faktu, bet arī piešķir tām sākotnējo ievirzi.

Noziedzības apkarošanas jomā Latvijas policijā ir konstatētas būtiskas problēmas, kas ir saistītas ar pieaugošu policijas slodzi noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā un personālsastāva, kā arī materiālo resursu nepietiekamību. Viens no risinājumiem ir kriminālprocesa vienkāršošana, taču tam ir nepieciešams augsti kvalificēts personālsastāvs. Arī kriminālizlūkošanas modeļa attīstību kavē materiālo resursu un kvalificēta personālsastāva trūkums.²⁵

²⁴ Garonskis A. Community policing filozofija un tās realizācija Latvijā. Grām.: *Qua vadīs policijas iecirkņa inspektor? Zinātniski praktiskās konferences materiāli*, Latvijas Policijas akadēmija, 03.06.2005., 46. lpp.

²⁵ Valsts policijas attīstības koncepcijas projekts, izskatīts Ministru kabineta komitejas sēdē 2014. gada 25. augustā (prot. Nr. 28 1.§). Pieejams: [http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40310861&mode=mkk&date=2014-08-25, \[aplūkots 04.07.2015.\]](http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40310861&mode=mkk&date=2014-08-25, [aplūkots 04.07.2015.])

Vispārējās prevencijas iespējas Latvijas policijas darbā ir ierobežotas, jo tam trūkst resursu – iecirkņa inspektoru darba laika lielāko daļu aizņem reaģēšana uz notikumiem, kā arī kriminālprocesuālā un administratīvā lietvedība. Normatīvajos aktos preventīvo piespiedu līdzekļu piemērošana nav paredzēta, izņemot pagaidu aizsardzību pret vardarbību ģimenē.

Mūsdienu demokrātiskas policijas sadarbības stratēģijas pamatā ir spēka pielietošanas aizstāšana ar sociālo partneru pārliecināšanu.²⁶ Tas prasa augstu policijas profesionālo sagatavotību, kas ietver specifiskas zināšanas socioloģijā, psiholoģijā, komunikācijas prasmes.²⁷ Atjaunojošās funkcijas realizācijā policijas loma visuzskatāmāk izpaužas darbā ar cietušajām personām. Policijas sākotnējām darbībām bieži vien ir izšķiroša nozīme.

Policijas tiesiskā regulējuma un prakses analīze apstiprina pirmajās divās nodaļās konstatēto – noziedzības novēršanas un apkarošanas jomā iztrūkstošais policijas darbības posms joprojām ir sadarbība ar sabiedrību un sabiedrības iesaistīšana preventīvajā darbībā.

Policijas resursu optimizēšana un kriminālprocesa vienkāršošana nedrīkst pazemināt izmeklēšanas kvalitāti. To var un vajag kompensēt mainot izmeklēšanas modeli pēc būtības – vienlaikus ar policijas resursu optimizēšanu pakāpeniski ieviešot problēmorientēta policijas darba elementus. Šāda stratēģija savukārt ir organiski saistīta ar jauno policijas darba stratēģiju – uz sabiedrību vērsta policijas darba pieeju. Tas nosaka nepieciešamību paplašināt policijas darbību vispārējās prevencijas jomā kvalitatīvi un kvalitatīvi citā līmenī, galvenokārt orientējoties uz sabiedrības iesaistīšanu. Minētais loģiski prasa atbilstošu policijas darbinieku kvalifikāciju.

²⁶ Brewer Y.D. The Police Public Order and State. – NY, 1988. – P. 19. – 23.

NOBEIGUMS

Apkopojot promocijas darbā izklāstīto, autors secina, ka izvēlētajā metodoloģiskā pieeja kopumā ir sevi attaisnojusi. Policijas funkciju zinātniskai analīzei transformācijas procesu aspektā objektīvi bija nepieciešama plašu vispārteorētisku jautājumu sistēmiska izpēte. Kaut arī noziedzība ir kriminoloģijas kategorija un sociāls fenomens, tā pētīšanu valsts evolūcijas un funkcionēšanas aspektā objektīvi attaisno nepieciešamība apzināt transformācijas procesu ietekmi uz policijas cīņu ar noziedzību.

Šāda pieeja ļāva padziļināti analizēt Latvijas policijas doktrīnas attīstības īpatnības, objektīvi konstatēt tās lomu cīņā ar noziedzību. Tas savu kārt kalpoja par pamatu konkrētu problēmu konstatēšanai gan metodoloģiskajā, gan praktiskajā līmenī.

Demokrātiskas policijas lomas vispārteorētiskā satura un noziedzības sociāli tiesiskā aspekta analīze Latvijas tiesiskās sistēmas transformācijas kontekstā bija pamats argumentētiem secinājumiem par darba hipotēzi.

Pētījuma gaitā pilnībā ir atbildēts uz izvirzītajiem pētnieciskajiem jautājumiem.

Policijas lomas izpēte kriminālpolitiskā un krimināltiesiskā aspektā apstiprināja, ka policijas un noziedzības mijiedarbībai ir funkcionāls raksturs. No tā izriet, ka jebkuras būtiskas izmaiņas sabiedrībā un tiesību sistēmā izraisa vismaz tikpat būtiskas izmaiņas policijas un noziedzības attiecībās. Latvijas tiesiskās sistēmas transformācijas kontekstā svarīgākie faktori, kas fundamentāli mainīja policijas un noziedzības mijiedarbības saturu, bija tiesību loma demokrātiskā sabiedrībā un sabiedrības iesaistīšana cīņā ar noziedzību. Normatīvo aktu un prakses analīze apstiprināja, ka šādas izmaiņas nav notikušas. Minētais nepārprotami pierāda darba hipotēzes pamatotību.

Teorijas un prakses analīze ļāva konkretizēt policijas funkciju un policijas darbā izmantojamo tiesiskās regulēšanas metožu saturu, kas

pārsniedza darba sākotnējo mērķi. Šo funkciju un metožu satura izpratne un apzināšanās policijas ikdienas darbā ir svarīgs priekšnoteikums policijas darba efektivitātes paaugstināšanai.

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes, kuras izteiktas secinājumu un priekšlikumu formā.

SECINĀJUMI

1. Policijas un valsts mijiedarbības pamatā ir policijas līdzdalība valsts varas realizācijā. Policija realizē valsts piespiešanu gan valsts pārvaldes, gan tiesiskās sistēmas ietvaros, kas izpaužas publisko tiesību funkcijās – sabiedrības sistēmiskās iekārtas nodrošināšanā un varas leģitimitātes iedibināšanā. Attiecībā uz valsts pienākums apkarot noziedzību, šīs funkcijas ietver administratīvi policejisko un jurisdiktīvi sodošo funkciju.

2. Pēc Latvijas valstiskās neatkarības atjaunošanas bija nepieciešamas kardinālas izmaiņas noziedzības apkarošanas jomā un tas neizbēgami radīja pretrunu starp teoriju un praksi. Minēto pretrunu novēršanā netika pilnvērtīgi izmantotas tiesību iespējas, un politiskā griba tiesiskuma nostiprināšanai bija nepietiekoša.

3. Demokrātiskā valstī varas realizācija ir tieši atkarīga no tās leģitimitātes. Latvijā kopš neatkarības atjaunošanas sabiedrības uzticība valsts varai ir samazinājusies līdz kritiski zēmam līmenim. Tas būtiski kavēja pārorientāciju uz demokrātiski policijas modeli un efektīvas noziedzības novēršanas sistēmas izveidi.

4. Mūsdienu demokrātiskās valstīs sabiedriskās kārtības un drošības sargāšana un noziedzības novēršana nav iedomājama bez policijas un sabiedrības savstarpējās sadarbības un palīdzības uz sabiedrību vērsta policijas darba ietvaros. Šādas sadarbības un palīdzības nepieciešamība un saturs primāri izriet no tiesiskās valsts koncepcijas, un to paredz arī Latvijai saistoši starptautiskie tiesību akti. Pēdējos gados šāda sadarbība un palīdzība daļēji ir iestrādāta politikas plānošanas dokumentos, taču tās realizācijai joprojām nav tiesiskā regulējuma un resursu.

5. Mūsdienu demokrātiskas valsts ideja imanenti ietver noziedzības novēršanas prioritāti attiecībā pret tās apkarošanu. Sadarbības stratēģijas pamatā ir spēka pielietošanas aizstāšana ar sociālo partneru pārliecināšanu. Tas

prasa augstu policijas darbinieku profesionālo sagatavotību, kas bez juridiskā kvalifikācijas ietver specifiskas zināšanas socioloģijā, psiholoģijā, komunikācijas prasmes.

6. Tā kā mūsdienās noziedzība tiek uzskatīta par sociālu parādību, tās ierobežošanā ir jāņem vērā arī vispārējo sociālo funkcionālo attiecību īpatnības – to mērķtiecīgais, subjektīvais un divpusējais raksturs.

7. Policijas un iedzīvotāju savstarpējās attiecības lielā mērā determinē sabiedrības sociālā struktūra un tiesiskās apziņas stāvoklis. Latvijā policijas un sabiedrības attiecību ģenēzi pārejas periodā iespaidoja tādi faktori kā eskapisms, oligarhija, korupcija, sabiedrības noslāņošanās, sadrumstalotība, atsevišķu sociālo grupu izolēšanās, dezintegrācija, opozicionisms. Šīs tendences pašas par sevi ir noziedzību veicinoši faktori, un to radīto stereotipu dominēšana sabiedrības tiesiskajā apziņā principā izslēdz sabiedrības un policijas partnerību atbilstoši mūsdienu demokrātiskas valsts prasībām. Minēto tendenču attīstība un līdz arī to novēršana ir tieši atkarīga no reālā tiesiskuma līmeņa.

8. Pēc neatkarības atjaunošanas iepriekšējās totālās kontroles sistēmas vietā bija jāveido cita – tāda, kuras pamatā ir sabiedrības un policijas savstarpējā uzticība un sadarbība. Šādas sistēmas izveidi un teorijas un prakses pretrunu novēršanu joprojām kavē nekonsekventa kriminālā politika un tiesiskais nihilisms. Šī problēma metodoloģiskā un metodiskā līmenī izpaužas tādējādi, ka policijas preventīvajai darbībai ārpus kriminālās tiesvedības nav sistēmiska normatīvā regulējuma.

9. Latvijas policijas transformācijas kontekstā ir svarīgi apzināties, ka tiesiskums ir priekšnoteikums arī sabiedrības attieksmes maiņai. Līdzvērtīgu tiesību piešķiršana visiem procesa dalībniekiem jau pirmsākumos līdz minimumam samazina policijas un sabiedrības pretnostatījumu, un tādējādi paver reālu iespēju sadarbībai un sabiedrības iesaistīšanai noziedzības novēršanā.

10. Pēc neatkarības atjaunošanas nekonsekventas kriminālās politikas rezultātā tiesiskuma nostiprināšanas vietā noziedzības novēršana un apkarošana faktiski tika turpināta ar iepriekšējās – padomju – sistēmas metodēm, tādējādi ilgtermiņā radot pretrunu starp policijas darbībām un sabiedrības prasībām.

11. Latvijā joprojām ir spēkā pārejas periodam domātais likums “Par policiju”, kurš pēc būtības atspoguļo iepriekšējo (padomju) noziedzības apkarošanas modeli; speciālo likumu (Krimināllikuma, Kriminālprocesa likuma) pielāgošana demokrātiskas sabiedrības prasībām aizkavējās, un līdz ar to ilgstoši pastāvēja situācija, kad normatīvais regulējums bija neatbilstošs regulējamajām krimināltiesiskajām attiecībām; prasības policijas darbinieku profesionālajai sagatavotībai, policijas darbinieku atalgojums un materiāli tehniskais nodrošinājums neatbilst valsts deklarētajiem kriminālpolitiskajiem mērķiem.

12. Likums “Par policiju” konceptuāli neatbilst Satversmei, Latvijai saistošajiem starptautiskajiem tiesību aktiem un demokrātiskas valsts principiem, un nevar kalpot par tiesisko pamatu policijas darbībai.

13. Svarīgākais arguments, kas pamato nepieciešamību pārstrādāt likumu “Par policiju”, ir principiāla atteikšanās no iepriekšējās (padomju) tiesiskās metodoloģijas, kas noteica pieeju policijas (milicijas) darbības organizēšanai. Policijas kā militarizētas institūcijas definēšana neatbilst demokrātiskas policijas misijai “kalpot un aizsargāt” un sašaurina šīs misijas saturu vispārsociālā aspektā.

14. Tiesībsargājošā funkcija ir viena no svarīgākajām valsts funkcijām, tās pamatā ir nepieciešamība aizsargāt indivīdu un sabiedrības normālai funkcionēšanai vitāli svarīgas intereses, un to aizsargāšanā policijai it noteicoša loma.

15. Krimināltiesību vispārīgais mērķis ir sabiedrības aizsargāšana no bīstamiem apdraudējumiem. Sociālo funkcionālo attiecību aspektā cīņa ar noziedzību ietver divus pamatvirzienus – pretrunu saskaņošanu noziedzības

novēršanas formā, kur būtiska loma ir pašregulācijai, un taisnīguma atjaunošanu noziedzības apkarošanas formā, kas atspoguļo valsts reakciju uz noziedzīgiem nodarījumiem. Būtisks faktors, kas nosaka policijas darbības organizāciju cīņā ar noziedzību ir sabiedrības integrācijas pakāpe. Plurālisma tendenču straujā attīstība mūsdienu "pārejas tipa" valstīs, tajā skaitā arī Latvijā, būtiski samazina sabiedrības integrācijas līmeni.

16. Krimināltiesiskās funkcijas praktisko realizāciju atspoguļo piespiešanas un veicināšanas (stimulēšanas) metožu mijiedarbība tās apakšfunkciju – brīdinošās un atjaunojošās funkcijas – nodrošināšanā. Policijai šajos procesos ir būtiska loma, jo tā absolūtajā vairumā gadījumu ne vien konstatē un fiksē krimināltiesisko attiecību rašanās faktu, bet arī piešķir tām sākotnējo ievirzi.

17. Vispārējās prevencijas iespējas Latvijas policijas darbā ir ierobežotas, jo tam trūkst policijas resursu – iecirkņa inspektoru darba laika lielāko daļu aizņem reaģēšana uz notikumiem, kā arī kriminālprocesuālā un administratīvā lietvedība. Normatīvajos aktos preventīvo piespiedu līdzekļu piemērošana nav paredzēta, izņemot pagaidu aizsardzību pret vardarbību ģimenē.

18. Nozīmīga vispārējās prevencijas forma ir "Uz sabiedrību vērsts policijas darbs", Latvijas normatīvajos aktos šāda koncepcija nav iestrādāta.

19. Noziedzības apkarošanas jomā Latvijas policijā ir konstatētas būtiskas problēmas, kas ir saistītas ar pieaugošu policijas slodzi noziedzīgu nodarījumu izmeklēšanā un personālsastāva, kā arī materiālo resursu nepietiekamību. Viens no risinājumiem ir kriminālprocesa vienkāršošana, taču tam ir nepieciešams augsti kvalificēts personālsastāvs. Arī kriminālizlūkošanas modeļa attīstību kavē materiālo resursu un kvalificēta personālsastāva trūkums.

20. Demokrātisko valstu pieredze apliecina, ka efektīva policijas darba stratēģija ietver tradicionālo "standarta" policijas darba modeli, kas papildināts ar problēmorientētu policijas darbu uz sabiedrību vērsta policijas darba ietvaros. Minētās stratēģijas ieviešanu Latvijas policijas darbībā objektīvi

kavēja nepieciešamība pārejas perioda sākumā nodrošināt tās darbības nepārtrauktību. Tas radīja situāciju, kurā policija bez attiecīgām organizatoriskām un kvalitatīvām izmaiņām tās struktūrā bija spiesta pielāgoties jaunām, sākotnēji neskaidrām un precīzi nedefinētām funkcijām. Vēlāk šīs stratēģijas ieviešanu aizkavēja politiskās gribas trūkums.

21. Attiecinot policijas funkciju transformācijas problemātiku uz pašreizējo situāciju noziedzības novēršanas un apkarošanas jomā, var izdalīt divas kriminālpolitiskas problēmas, kuru risināšana ir neatliekama:

- pirmkārt, metodoloģiskā līmenī trūkst tiesiskā regulējuma vispārējai prevencijai ārpus krimināltiesiskā regulējuma,
- otrkārt, metodiskā līmenī trūkst policijas resursu gan vispārējās, gan speciālās prevencijas, gan arī atjaunojošās funkcijas nodrošināšanai.

Iepriekš konstatētās problēmas ne vien apstiprina darba hipotēzi par to, ka policijas darbība noziedzības novēršanā un apkarošanā neatbilst tās funkcijām un uzdevumiem demokrātiskā valstī, bet arī nepārprotami norāda uz šīs neatbilstības dabu un būtību – neskatoties uz politikas plānošanas dokumentos deklarētām policijas stratēģijas izmaiņām, policijas modelis principiāli neatbilst tiesiskajai sistēmai un tiesību doktrīnai. Tas dod pamatu izvirzīt pašreizējai situācijai atbilstošu metodoloģisko pieeju minēto problēmu risināšanai – apzinoties, ka kardinālām pārmaiņām joprojām nav un pārredzamā laikā nebūs resursu, policijas speciālo likumu ir nepieciešams pakāpeniski harmonizēt ar pārējo tiesību sistēmu, aizpildot acīmredzamākos un būtiskākos pārrāvumus tiesību normu ķēdē. Tādēļ autors izvirza šādus priekšlikumus.

PRIEKŠLIKUMI

1. No metodoloģijas viedokļa obligāts priekšnoteikums policijas pārorientācijai uz problēmorientētu darbības modeli un sabiedrības iesaistīšanu noziedzības novēršanā ir mūsdienu demokrātijas prasībām atbilstoša policijas definīcija. Autors piedāvā likumā “Par policiju” iestrādāt šādu policijas definīciju: “Policija ir uz likuma pamata izveidota neatkarīga publiskas varas izpildinstitūcija, kuras mērķis ir publiskā miera, likuma varas un kārtības uzturēšana sabiedrībā. Šo mērķu sasniegšanai policija sadarbojas ar citām valsts institūcijām un sabiedrību, un ir tiesīga izmantot piespiedu metodes un līdzekļus likumā noteiktajos gadījumos un kārtībā”.

2. Ņemot vērā policijas funkciju satura izmaiņas transformācijas procesu kontekstā, ir fundamentāli svarīgi, lai tās kompetences paplašināšana atbilstoši demokrātijas prasībām notiktu sistēmiski. To var nodrošināt, iestrādājot policijas darbības tiesiskajā regulējumā attiecīgu principu bloku kā policijas darba organizācijas vispārīgu orientieri. Autors ierosina likuma “Par policiju” 5. panta pirmo daļu izteikt šādā redakcijā: “Policija darbība tiek organizēta, balstoties uz šādiem principiem:

- likumība,
- humānisms,
- cilvēka tiesības,
- sociālais taisnīgums,
- atklātums,
- vienvadība,
- laba pārvaldība,
- subsidiaritāte.”

3. Nolūkā harmonizēt policijas darba organizāciju ar valsts pārvaldes sistēmu, likumā “Par policiju” ir nepieciešams konkretizēt policijas sadarbību kā obligātu demokrātiskas pārvaldes formu. Tādējādi tiktu aizpildīts arī

iztrūkstošais posms policijas preventīvajā darbībā. Šim nolūkam autors piedāvā likuma “Par policiju” 7. pantu “Policijas sadarbība” izteikt šādā redakcijā:

“Savu uzdevumu izpildei policija savā darbībā iesaista apkalpojamās administratīvās teritorijas (republikas pilsētas, novada) sabiedrības pārstāvjus (sabiedrisko organizāciju un citu organizētu grupu pārstāvjus, atsevišķas kompetentas personas), iekļaujot viņus darba grupās, konsultatīvajās padomēs, vai lūdzot sniegt atzinumus. Par apkalpojamās teritorijas sabiedrības iesaistīšanu atbild policijas iecirkņa priekšnieks.

Šī panta pirmajā daļā noteiktās kompetences ietvaros policijas iecirkņa priekšnieks ir tiesīgs slēgt līdzdarbības un sadarbības līgumus (Valsts pārvaldes likuma 50. un 61. pants), saskaņojot tos ar Valsts policijas priekšnieku.

Svarīgu jautājumu risināšanai noziedzības novēršanā apkalpojamajā administratīvajā teritorijā policijas iecirkņa priekšnieks organizē regulāras iedzīvotāju aptaujas un publiskas tikšanās ar iedzīvotājiem.”

Kopumā atbalstot Valsts policijas attīstības koncepcijā paredzēto kriminālprocesa vienkāršošanu nolūkā optimizēt izmeklēšanas resursus, autors vēlas uzsvērt, ka šādam risinājumam ir sekundāra nozīme attiecībā pret principiāli neatliekamu policijas attīstību – lai optimizētu resursus, tiem vispirms ir jābūt! Šim nolūkam autors ierosina neatliekami izstrādāt policijas darbinieka profesijas standartu, policijas izmeklētāja profesijas standartā iekļaut attiecīgas juridiskā kvalifikācijas prasības, nodrošināt atbilstošu studiju programmu realizāciju policijas darbinieku sagatavošanā, diferencēt policijas darbinieku darba samaksu atbilstoši amatam un nepieciešamajai kvalifikācijai.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Ceļu policija nespēj tikt galā ar agresīvajiem braucējiem. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/celu-policija-nespej-tikt-gala-ar-agresivajiem-braucejiem-vesta-raidiujums.d?id=46014503#ixzz3fJvE6nFM>
2. Valsts policijas attīstības koncepcijas projekts, izskatīts Ministru kabineta komitejas sēdē 2014. gada 25. augustā (prot. Nr. 28 1.§). Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40310861&mode=mkk&date=2014-08-25>
3. Policijas darba kvalitāte – cietušā vērtējumā. Rīga: Valsts policija, 2013.
4. Теория государства и права. Любашиц В.Я., Смоленский М.Б., Шепелев В.И., Ростов н/Д: Феникс, 2002, с. 131.
5. Levits E. Priekšvārds Inetas Ziemeles rakstu krājumam “Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte.” Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005.
6. Maļcevs A. Pārdomas par dažiem V. Jakubaņeca tiesību teorijas mācības metodoloģiskiem aspektiem. Profesors Voldis Jakubaņecs Latvijas Policijas akadēmijā piecpadsmit gados. Rīga: Petrovskis un Ko, 2006, 13.–14.lpp.
7. Vilks A. Krimināltiesiskā politika: diskursa analīze un attīstības perspektīvas. Rīga: “Drukātava”, 2013., 205.–206. lpp.
8. Dišlers, K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A.Gulbis, 1930., 32.–37. lpp.
9. Levits E. Pārveidojot PSRS tiesiskās sistēmas mantojumu. Likums un Tiesības, Nr. 6, 2002, 166. lpp.
10. Likums “Par policiju”. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=67957>
11. Krimināllikums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=88966>
12. Kriminālprocesa likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=107820>
13. Indrikovs Z. Policijas darbiniekiem nepieciešamās profesionālās izglītības minimālās prasības: Nacionālie likumdošanas akti un Eiropas Savienības valstu prakse. Grām.: Policijas augstākās izglītības vadības problēmas: starptautiskā zinātniski praktiskā konference. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2007., 32. lpp.
14. Iekšlietu ministrijas konferences materiāli. Pieejams: http://www.iem.gov.lv/lat/nozare/valsts_policijas_attistibas_koncepcija
15. Bērziņa-Rukere Ilze, Avota Inese, Grūbis Normunds, Tošovskis Mihals. Uz sabiedrību vērsts policijas darbs Latvijā 2009.–2012. Rīga: Valsts policija, 2012., 9. lpp.
16. Valsts policijas attīstības koncepcija. Pieejams: http://www.iem.gov.lv/lat/nozare/valsts_policijas_attistibas_koncepcija
17. Osipova S., Roze I. Tiesiskā nihilisma saknes Latvijā. Drošība un tiesiskums Latvijā. Rakstu krājums. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2007., 55. lpp.
18. Работа полиции. Пособие по оценке систем уголовного правосудия. ООН, Нью-Йорк, 2010, стр. 2.–4.
19. Szabo D. Science et Crime. Pieejams: <http://www.isbns.co.je/search/?sa=4&isbn=Science+et+crime+Denis+Szabo>
20. Kristapsone S. Noziedzība Latvijā. - Rīga, RaKa, 2003., 115.–116. lpp.
21. Klarks R., Eks Dž. Noziedzības analīze 60 soļos. Rīga: Valsts policija, 2011., 17. lpp.

22. Eiropas policijas ētikas kodekss. Pieņemts ES Ministru komitejā 2001. gada 19. septembrī. Pieejams: <http://openpolice.ru/docs/evropejskij-kodeks-policejskoj-etiki>
23. Garonskis A. Community policing filozofija un tās realizācija Latvijā. Grām.: Qua vadis policijas iecirkņa inspektor? Zinātniski praktiskās konferences materiāli, Latvijas Policijas akadēmija, 03.06.2005., 46. lpp.
24. Brewer Y.D. The Police Public Order and State. – NY, 1988. – P. 19.–23.
25. Valsts policijas attīstības koncepcija. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap?pid=40310861&mode=mkk&date=2015-09-07>